

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра теорії і практики початкової освіти

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КУЛЬТУРА НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ

(назва навчальної дисципліни)

**підготовки здобувачів
третього освітньо-наукового ступеня
вищої освіти доктора філософії**

(назва ступеня вищої освіти)

спеціальності 013 Початкова освіта

(шифр і назва спеціальності)

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

УКЛАДАЧ:

Хижняк І. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Біличенко О. Л. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Макарова Л. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Краматорського економіко-гуманітарного інституту.

Рекомендовано до впровадження
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

«8» грудня 2016 р.

протокол № 4/1

Перший проректор _____ Набока О. Г.

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Культура наукового мовлення» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії» за спеціальністю 013 Початкова освіта.

Предметом вивчення дисципліни є норми української літературної мови щодо використання усної та писемної форм суто наукового підстилю наукового стилю мовлення в наукових дослідженнях у галузі початкової освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, загальне мовознавство, культура української мови, основи наукових досліджень, сучасні технології в наукових дослідженнях.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методичні засади культури наукового мовлення дослідника в галузі початкової освіти.
2. Культура усної наукової комунікації в професійній діяльності дослідника.
3. Культура писемного наукового мовлення вченого.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Культура наукового мовлення» є узагальнити й поглибити в майбутніх докторів філософії зі спеціальності «Початкова освіта» знання про специфічні ознаки наукового стилю мовлення, сформувати вміння й навички унормованого вживання мовних одиниць під час писемної, усної та мережевої наукової комунікації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Культура наукового мовлення» є такі: узагальнювати й поглиблювати знання студентів зі стилістики української мови, зокрема про підстилі наукового стилю мовлення, про його мовні засоби, структурні особливості та ін.; розширювати уявлення про різновиди й специфічні особливості наукового мовлення в галузі початкової освіти; формувати уміння й навички мовно-стилістичного аналізу наукового тексту; розвивати мовно-комунікативну, мовно-термінологічну, дослідницьку компетентності майбутніх докторів філософії, здатність правильно будувати усне, писемне та мережеве наукове висловлення, розуміти особливості жанрової будови того чи іншого тексту, уживати відповідні мовні засоби; виховувати мовний смак і мовне чуття, критичне ставлення до ненормативної вимови; аргументовано, спираючись на словники і мовленнєві зразки, оцінювати власне наукове мовлення та мовлення інших авторів наукового продукту

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані такі компетентності:

інтегральна – здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та продукування нових цілісних знань.

загальні:

- володіння знаннями, що сприяють професійному розвитку, розвитку загальної культури й соціалізації особистості, її схильності до етичних цінностей;

- володіння знаннями із освітньої та наукової складових підготовки, необхідних для здійснення наукової діяльності та проведення власного наукового дослідження;

- володіння на високому рівні методологією наукової й освітньої діяльності, здатність швидко адаптуватися до змін і професійно застосовувати інноваційні освітні технології;

- здатність здійснювати пошук та аналізувати інформацію з різних джерел, застосовувати із цією метою технічні засоби, математично-статистичні методи і педагогічні моделі, інформаційне, апаратне й програмне забезпечення;

- володіння навичками міжособистісної професійної взаємодії, засобами особистісного, професійного самовираження, протистояння професійним деформаціям особистості, налагодження контакту з різними за віком, характером і статусом людьми;

- володіння на професійному рівні навичками письмової та усної комунікації рідною та іноземною мовою.

спеціальні:

- здатність до застосування категоріального апарату, інноваційних теорій, технологій, концепцій, необхідних для розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності в початковій школі та ВНЗ;

- здатність до пошуку й обробки інформації в складних інформаційних системах, її інтерпретації та використання з професійною метою, до застосування СІТ, мультимедійних та мережевих технологій, ресурсів інтернет для забезпечення дистанційної форми навчання у ВНЗ;

- здатність викладати результати наукової та дослідницької діяльності науковим стилем з використанням спеціальної термінології та складних синтаксичних конструкцій, логічно, правильно, аргументовано і чітко будувати письмове висловлювання, застосовувати прийоми риторичної майстерності в професійній діяльності;

- здатність організовувати педагогічний експеримент, дотримуватися логіки наукового пошуку під час проведення теоретичних та практичних наукових досліджень;

- здатність апробувати теоретичні й практичні результати наукового дослідження.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Історико-теоретичні засади наукової мови

1.1. Наукова мова як комунікативний феномен

Історія формування наукового стилю української мови. Давні книжні традиції у науковому стилі. Розвиток наукового стилю в XIX – на початку XX ст. Науковий стиль у 20 – 30-х роках XX ст. Наука та її розвиток за радянської доби. Сучасні тенденції розвитку наукової мови. Етапи становлення й дослідження наукової мови. Поняття про наукову мову як комунікативний феномен.

1.2. Лінгвістичні особливості наукового тексту

Сутність та особливості наукового стилю української мови. Особливості усного і писемного наукового мовлення. Попередній відбір мовних одиниць та стилістичних засобів для наукового тексту. Лексика і синтаксис наукового тексту. Абстрагованість наукового стилю. Підкреслена логічність наукового стилю. Точність і однозначність наукового стилю. Якість наукового стилю. Об'єктивність викладу.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Лексика наукового стилю. Наукова і технічна термінологія. Морфологія наукового стилю. Синтаксис наукового мовлення. Термінологія наукового мовлення в галузі початкової освіти. Типи тема-рематичного зв'язку в науковому мовленні.

Науковий текст як комунікативний блок. Властивості наукового тексту: зв'язність (єдність теми, змісту, оцінки змісту, композиції, зв'язок речень,

абзаців), цільність на рівні змісту, функції, форми, наявність меж тексту (початок і кінець), логічність.

1.3. Підстилі та жанри наукового стилю мовлення

Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні тексти. Підстилі та жанри наукового мовлення: власне науковий (стаття, монографія, дисертація, тези, доповідь, виступ, патент, енциклопедія, термінологічний словник, довідник, технічне завдання та ін.); навчально-науковий (текст підручника і навчального посібника, лекція, бесіда, семінар, лабораторна робота, курсовий проект, бакалаврський проект, дипломна робота, пояснювальна записка, анотація, план, конспект, тези, реферат та ін.); науково-популярний (стаття в ненауковому виданні; лекція, доповідь та ін. для нефахівців у початковій освіті).

Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні. Принципи відбору наукових текстів: принципи змістовної насиченості, наукової інформативності, новизни, змістової закінченості, доступності, проблемності. Студентські наукові жанри. Властивості і структурно-сміслові компоненти наукових текстів різних жанрів.

1.4. Загальна методика наукової мовної творчості в галузі початкової освіти

Професійна мовно-комунікативна, мовно-термінологічна та дослідницька компетентності як показник мовної культури науковця в галузі початкової освіти. Особливості індивідуального стилю науковця. Уміння вербально інтерпретувати свої винаходи в галузі початкової освіти. Відповідність мовного оформлення наукового тексту прогнозованій аудиторії, активна вправність, володіння мовностилістичними ресурсами української літературної мови. Техніка наукового редагування, саморедагування, перекладу наукових праць. Аналітичні огляди складних випадків українського правопису та літературного слововживання. Мовне оформлення мультимедійної презентації наукового дослідження в галузі початкової освіти.

1.5. Психолінгвістичні засади побудови наукового висловлювання

Мовна особистість педагога-дослідника в соціокультурній парадигмі XXI ст. Мовна наукова свідомість: особистісна та національна. Керування мовно-мовленнєвою науковою діяльністю. Формування мовної наукової поведінки, готовності науковця-початківця на високому рівні продукувати наукові праці, гідно їх презентувати.

1.6. Культура наукового мовлення

Загальне поняття про культуру наукового мовлення. Ознаки дискурсу наукового тексту. Комунікативно-прагматичний зразок мовленнєвої поведінки в науковій сфері як синтез теоретичних знань і знань прикладного змісту, пізнавального досвіду людини. Комунікативна сумісність науковців, оптимізація інтерактивних стосунків мовців у науковій комунікативній сфері. Рівні мовної культури науковця (за Л. І. Мацько): мовної правильності, інтеріоризації, насиченості мовою, адекватного вибору, володіння фаховою метамовою.

Змістовий модуль 2.

Культура усної наукової комунікації в професійній діяльності дослідника початкової освіти.

2.1. Культура читання наукового тексту

Сприймання, усвідомлення, розуміння наукового тексту. Інтерпретація наукового тексту та її особливості. Інтегральний алгоритм (золоті правила) швидкого читання. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, виступу. Електронна презентація наукового виступу. Роль інформаційних засобів у науковому виступі. Характеристика електронної презентації. Структура електронної презентації. Принципи створення наукових електронних презентацій. Особливості сприйняття електронного тексту.

2.2. Культура професійного діалогічного мовлення

Сутність і специфіка професійної діалогічної мови. Ознаки фахового педагогічного діалогу. Наукова бесіда як різновид професійної діалогічної мови. Аргумент та аргументація. Телефонна розмова як різновид професійної діалогічної мови. Історія дискусивно-полемічної мови. Суперечка як основа професійної дискусивно-полемічної мови. Прийоми суперечки. Етика професійного дискусивно-полемічного спілкування.

2.3. Культура усного монологічного мовлення науковця

Сутність і специфіка публічної монологічної мови. Історія публічної мови. Родо-жанрова диференціація сучасної монологічної публічної мови. Підготовка промови. Структура й мовні особливості професійної публічної промови в галузі початкової освіти. Урахування особливостей аудиторії. Виголошення публічної промови.

2.4. Складання й оформлення усного наукового висловлювання

Усна наукова доповідь. Поняття про наукову доповідь. Науковий виступ. Різновиди наукової доповіді. Схема підготовки наукової доповіді. Прийоми виголошення доповіді й привернення уваги слухачів. Інтонація як важливий засіб наукової доповіді. Наукові заходи та їх роль у розвитку усного наукового мовлення вченого: наукова конференція, науковий діалог, дискусія. Рекомендації щодо проведення дискусії. Підготовка дискусії. Комунікативні стратегії. Наукова суперечка. Диспут. Фаховий публічний виступ. Сутність, структура, культура виголошення.

Поняття про публічну монологічну мову. Ораторська мова. Тематика публічних промов. Форми реалізації публічного мовлення. Підготовка публічної промови. Диференціація педагогічного монологічного публічного мовлення. Поняття про красномовство. Роди і види публічної мови. Поетапність підготовки публічного фахового монологу. Етапи підготовки і виголошення промови. Вибір теми. Збір інформації. Структурування матеріалу. Написання промови. Фактори зовнішності оратора. Контакт із слухачем. Структура промови.

Змістовий модуль 3.

Культура писемного наукового мовлення вченого

3.1. Композиція писемного наукового тексту

Технологія аналізу наукового тексту. Поняття композиції в науковому тексті. Основні компоненти композиції. Поділ тексту на абзаци. Смысловий аналіз речення. Операційне оброблення наукового тексту. Способи викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення. Заголовок наукового тексту. План наукового тексту. Рубрикація. План-проспект. Джерело наукової інформації. Мовне оформлення композиції наукового тексту. Огляд літератури. Мета дослідження. Гіпотеза дослідження. Завдання дослідження. Методи дослідження. Наукова новизна. Мовне оформлення частин роботи. Бібліографія. Посилання. Цитати.

3.2. Функціонально-стилістичні ознаки писемного наукового мовлення

Цитати, засоби текстового зв'язку в науковій праці, переноси тексту, нумерація, рубрикація, таблиці, ілюстрації, додатки, бібліографічні посилання, оформлення списку використаних джерел. Роль рубрикації в писемному науковому мовленні. Види рубрикації в науковому тексті. Правила оформлення рубрикації і змісту наукового тексту.

3.3. Правила складання й оформлення письмових наукових робіт

Узагальнення та «згортання» інформації наукового джерела до рівня плану (питального, тезового, номінативного). Поняття про компресію. Тезування. Конспект. Реферат. Анотація. Особливості мовного оформлення. Конспектування наукових джерел. Анотування наукового джерела. Реферування наукового джерела. Узагальнення та «згортання» інформації наукового джерела до рівня плану (питального, тезового, номінативного).

Наукова стаття як різновид наукового тексту і самостійний науковий твір. Поняття про апробацію. Типи статей. Етапність підготовки наукової статті. Будова статті. Наукова анотація: різновиди й способи оформлення.

Наукова рецензія: функції, ознаки, технології рецензування, особливості мовного оформлення. Науковий відгук. Відгук офіційного опонента.

3. Рекомендована література

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація : підручник / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чикарькова. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 472 с.
2. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити : посібник / за ред. О. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. – 150 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Видавн. дім “КМ Academia”, 1994. – 254 с.
4. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 231 с.
5. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
6. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології / Ф. Бацевич. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 236 с.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручн. / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавн. центр “Академія”, 2004. – 344 с.
8. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех // Вища освіта України [Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія технології»]. – 2009. – № 3 (дод. 1). – К. : Гнозис. – С. 21 – 24.
9. Ботвина Н. В. Ділова українська мова : (офіційно-діловий та науковий стилі) : навч. посіб. / Н. В. Ботвина. – 3-тє вид., доп. та перероб. – К. : АртЕк, 2001. – 280 с.
10. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / Будник Олена Богданівна. – Житомир, 2015. – 552 с.

11. Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови / А. А. Бурячок. – 4-те вид., доопр. – К. : Наук. думка, 2002. – 460 с.
12. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 896 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – С. 856.
14. Власенко С. П. Особливості становлення сучасної багаторівневої освіти вчителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. П. Власенко. – К., 2002. – 21 с.
15. Волощак М. Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання : за матеріалами засобів масової інформації (Друге доповнене видання) / М. Волощак. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2003. – 160 с.
16. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навч. літ., 2010. – 623 с.
17. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко. – Вінниця : [б. в.], 2003. – 472 с.35
18. Довідник з культури мови : посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Вища шк., 2005. – 399 с.
19. ДСТУ 3008-95 Документація. Звіти у сфері науки і техніки.
20. ДСТУ 3582-97 Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – К. : Держстандарт України, 1998. – 24 с.
21. Єрмоленко С. Я. Науковий стиль / С. Я. Єрмоленко // Українська мова : Енциклопедія. – 3-тє вид, змін. і допов. – К. : [б. в.], 2007. – С. 421, 422.

22. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. – К. : [б. в.], 2001.
23. Мацюк З. Українська мова професійного спрямування : навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Наука, 2008. – 148 с.
24. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посібн. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
25. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підручн. / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Наука, 2003. – 365 с.
26. Мацько Л. І. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посіб. / Л. І. Мацько, Г. О. Денискіна. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. – 272 с.
27. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. / Г. С. Онуфрієнко. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 215 с.
28. Основи наукового мовлення / уклад. : О. А. Бобер, С. А. Бронікова, Т. Д. Єгорова та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. – К. : НАДУ, 2012. – 48 с.
29. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. – К. : Наук. думка, 1994. – 600 с.
30. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посібн. / О. М. Семеног. – 2-ге вид., стереотип. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 216 с.
31. Структура і правила оформлення. – К. : Держстандарт України, 1996. – 37 с.
32. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси / С. Г. Чемеркін. – К. : Наука, 2009. – 254 с.

Інформаційні ресурси

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovnyk.net>. – Назва з екрану.
2. Концепція державної мовної політики. – К., 2006. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nastorozhi.vox.com/ua>. – Назва з екрану.
3. Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку (електронне наукове видання). Режим доступу: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science/. – Назва з екрану.
4. Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/index.html>. – Назва з екрану.
5. Проблеми освіти. Наукове видання МОН України. Режим доступу: <http://www.agronmc.com.ua/nmcprop/probl39.html>. – Назва з екрану.
6. Українознавство. Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу. <http://www.ualogos.kiev.ua/>. – Назва з екрану.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання – іспит, тестування, опитування.